

УДК 711.11

Л.О. Апостолова-Сосса

СУЧАСНІ ПИТАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ МІСТА

Сучасний стан розвитку найкрупніших міст України в цілому характеризується процесами поступового зростання обсягів промислового виробництва, збільшення кількості інвестицій і активізації будівельної діяльності. Це свідчить про поживлення розвитку міської економіки, і, в цілому, цей процес звичайно належить до переліку позитивних для міст тенденцій, втім, однією з його найбільших вад є те, що він відбувається хаотично за відсутністю будь-якого професійного керування.

Практика традиційного поточного планування міст України з кожним роком все більше демонструє свою неспроможність підтримувати швидкий темп економічних і соціальних змін. Планувальні документи короткого терміну дії (3-5 років) застарівають не встигаючи бути затвердженими. Безперервні хаотичні коригування містобудівної документації роблять процес планування міст фактично некерованим. Крім того, подібний процес міського планування в теперішній час практично не використовується в розвинених країнах з ринковою економікою. Отже, необхідна нова модель планування, яка б дозволяла оптимально вирішувати поточні проблеми міського розвитку за умов використання внутрішніх ресурсів міста. Однією з таких моделей є стратегічне планування — визнаний в світовій практиці елемент в системі міського управління і регулювання, який дозволяє створювати умови для перспективного розвитку міст.

Перші спроби застосування стратегічного планування на території України були зроблені в містах Острог, Дубно (2003), Ківерці (2004), Українка, Коростишів (2005), Івано-Франківськ, Дрогобич, Мелітополь (2006) і Конотоп (2007), де була проведена розробка Стратегічних планів економічного розвитку міст. Втім, хоча економічна складова є визначальною у формуванні стратегій міського розвитку, вважається доцільним застосування таких програм не лише в суто економічному аспекті, а і при формуванні містобудівної політики.

Глобальною метою будь-якої динамічної системи, якою є місто, є забезпечення сталого саморозвитку. Сталий розвиток міст досягається шляхом стабільного життєзабезпечення населення за умов забезпечення економічного розвитку і досягнення екологічної рівноваги. Для забезпечення сталого розвитку міста його громада повинна спрогнозувати його місце і роль в майбутньому, оцінити свій потенціал та можливості для його реалізації.

Мета і напрями перспективного розвитку фактично є однаковими для всіх міст: зростання населення, територіальний розвиток, нарощування виробничого і економічного потенціалу, підвищення комфорту проживання. Втім способи досягнення мети, або, іншими словами, стратегії, визначаються як план дій для кожного міста в конкретній ситуації окремо. Розробка стратегії розвитку міста повинна бути спрямована в першу чергу на підтримку тих галузей і видів діяльності, які мають високий потенціал розвитку. Стратегією повинні бути визначені конкретні задачі і заходи, виконання яких дозволить максимально реалізувати цей потенціал, а також альтернативні шляхи досягнення обраних цілей і задач.

Отже, питання визначення перспектив і стратегії розвитку міста є першочерговим завданням органів міської влади. Нажаль, в більшості випадків особи, відповідальні за прийняття рішень щодо вибору тієї чи іншої стратегії міського розвитку, не мають спеціалізованої професійної підготовки і не спроможні організувати відповідний процес збору інформації для вирішення таких задач.

Сучасне місто як об'єкт наукового дослідження в даному випадку в першу чергу є багатоскладовою суспільною системою, головною рушійною силою якої є активна спільнота людей, поєднаних виробництвом, розподіленням і споживанням в самому широкому сенсі. Специфіка цієї суспільної системи головним чином залежить і визначається характером економічних відносин, тобто економікою, тож вивчення процесів, що відбуваються в системі міста, можливе лише за умови врахування і дослідження економічних відносин. В такому випадку доцільними методами для вирішення завдань стратегічного планування є статистичний метод, індуктивний і дедуктивний методи та методи системного аналізу.

Потенціал і перспективи розвитку міста обумовлені рядом внутрішніх і зовнішніх факторів. До внутрішніх факторів можна віднести кількісний і якісний склад ресурсів міста (природні ресурси, склад населення, трудові ресурси, міська нерухомість, галузева структура, рівень розвитку інфраструктури), стан розвитку міської економіки, екологічний стан тощо. До зовнішніх факторів можна віднести географічне положення і стан розвитку економіки вищого рангу (регіону, країни).

Процес стратегічного планування узагальнено можна розподілити на три стадії: аналіз, вибір варіанту стратегії, реалізація стратегії.

Стратегічний аналіз полягає у визначенні ролі і місця міста в структурі регіону або країни, яке визначає мету і пріоритети його розвитку (наприклад: столиця, центр туризму, наукова столиця, промисловий центр, морський порт тощо). Другим етапом аналізу є вивчення зовнішніх і внутрішніх факторів

впливу на міський розвиток. Третім етапом аналізу є визначення ключових проблем, що стримують міський розвиток. Четвертим етапом є оцінка досягнутого рівня розвитку з виявленням вад і переваг та визначення потенціалу міста.

Вибір варіанту стратегії базується на вивченні вад і переваг декількох альтернативних стратегій, серед яких обираються найбільш ефективні (з точки зору вартості, витрат часу, результативності) і придатні для конкретних міських умов і найменш ризиковані варіанти.

Стадія реалізації стратегії розпочинається з процедури громадського обговорення проекту стратегії. За обраним проектом стратегії розробляється стратегічний план. Першим етапом власне реалізації стратегії є прийняття попередніх підготовчих заходів, до яких можна віднести прийняття необхідних законодавчих ініціатив, перегрупування сил і ресурсів тощо. Після підготовчого етапу іде етап впровадження стратегії, під час якого відбувається постійний контроль і нагляд за ходом реалізації стратегії (моніторинг), за допомогою якого визначається необхідність в коригуванні стратегічного плану.

Основним змістом роботи по визначенні стратегії міста є аналітичний огляд перспективних шляхів розвитку міста на основі комплексної характеристики його сучасного стану, а також визначення бажаного стану розвитку міста в майбутньому.

Обґрунтування стратегії міського розвитку передбачає наступні етапи:

- загальна характеристика сучасного стану основних підсистем міста (населення, природне середовище, ресурси, галузева структура);
- визначення тенденцій і прогнозування розвитку економіки міста;
- визначення тенденцій розвитку окремих складових галузевої структури міста і прогнозування їх розвитку;
- оцінка організаційних можливостей міської влади;
- розробка рекомендацій щодо стимулювання позитивних процесів і заходів щодо мінімізації впливу негативних процесів, що впливають на розвиток міста.

До завдань стратегічного планування входять:

- визначення стратегічних цілей і пріоритетів розвитку міста;
- визначення стратегії економічного розвитку;
- визначення перспективних видів економічної діяльності в місті;
- формування програми дій міської влади щодо сприяння розвитку міської економіки;
- визначення стратегій просторового розвитку;
- координація стратегічних програм і планів по окремим напрямкам розвитку міста.

Стратегічний план включає в себе довгостроковий прогноз, середньостроковий прогноз і план першочергових дій в рамках обраної стратегії розвитку. При цьому розглядаються довгострокові перспективи на 10-15 наступних років. Термін реалізації різних заходів стратегічного плану може коливатись від 1 до 10 років.

Стратегічне планування дозволяє місцевим органам влади оптимально використовувати наявні фінансові, людські та природні ресурси в постійно змінних умовах сучасного життя.

Окрім перелічених вище переваг стратегічного планування також необхідно відмітити його неабияку роль в стабілізації соціального клімату в місті. Будь-якій соціальній спільноті, якою є також і громада міста, притаманна потреба у визначеності майбутнього і обранні певної моделі поведінки. Наявність обґрунтованої і затвердженої стратегії дає можливість контролю над процесами змін в міському розвитку та забезпечує узгодженість дій громади і влади міста. Таким чином, стратегія є фактором стабілізації соціально-економічних відносин в місті.

Зарубіжний досвід (в тому числі досвід США) свідчить про те, що техніка стратегічного планування є трудомісткою та складною і не може бути розроблена в стислі терміни. Середній термін розробки стратегічного плану для найкрупнішого міста становить 12-18 місяців. Важливим питанням при цьому є необхідність підготовки спеціалістів-практиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апостолова Л.О. Дослідження економіки міста для вирішення питань раціонального землекористування // Региональные проблемы архитектуры и градостроительства: Сборник научных трудов. – Одеса: Город мастеров, 1999. - №1. – С. 41-43
2. Апостолова Л.О., Осітнянко А.П. Методи економічного аналізу галузевої структури економіки міста // Містобудування та територіальне планування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА, 2001. - №8. – С. 3-23.
3. Демин Н.М. Управление развитием градостроительных систем. – К.: Будивэльныйк, 1991. – 184 с.
4. Кинг У., Клиланд Д. Стратегическое планирование и хозяйственная политика. – М.: Прогресс, 1982.
5. Ключніченко Є.Є. Соціально-економічні основи планування та забудови міст. – К.: НДПМістобудування, 1999. – 348 с.

6. Мамедов А.М., Осітнянко А.П. Структурний аналіз містобудівних систем // Містобудування та територіальне планування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА, 2000. - №5. – с. 157-175.
7. Мерлен П. Город. Количественные методы изучения. – М.: Прогресс, 1977.
8. Осітнянко А.П., Мамедов А.М. Проблеми управління територіальним розвитком міста // Региональные проблемы архитектуры и градостроительства: Сборник научных трудов. – Одесса: Город мастеров, 1999. – С. 48-51.
9. Прюдом Р., Брюнетьер Ж., Дюпюи Г. Иммитационные модели города. - М.: Прогресс, 1979.
10. Форрестер Дж. Динамика развития городов. – М.: Прогресс, 1974. – 288 с.
11. Strategic Planing in Local Government (A Casebook). Edited by R. L. Kemp, Chicago-Washington, 1992.

Анотація

Проаналізовані питання, методологія і етапи стратегічного планування розвитку міст з урахуванням необхідності його включення до системи містобудівного планування.

Аннотация

Проанализированы вопросы, методология и этапы стратегического планирования развития городов с учетом необходимости его включения в систему градостроительной документации.